

REFLEXIONS SOBRE DIFERÈNCIES I COINCIDÈNCIES DELS PROJECTES PEDAGÒGICS D'ALEXANDRE GALÍ I JOAQUIN XIRAU, EN EL CONTEXT DE L'ÈPOCA QUE VAN VIURE.

Jordi Monés Pujol-Busquets

Resum

Quan van néixer Alexandre Galí (Camprodon, 1886) i Joaquim Xirau (Figueres, 1895), l'ensenyament a Catalunya tenia un baix nivell pedagògic, amb escassa incidència social. Aquest fet contrastava amb l'esperit del país d'integrar-se a una nova realitat que s'obria camí a Europa.

No ens ha d'estranyar, doncs, que Galí, una persona pertanyent a un nucli familiar obert als nous corrents culturals, esdevingués un perfecte autodidacte. D'altra banda, la crisi del noranta-vuit acabarà incidint en una modernització de l'ensenyament vinculat bàsicament a Madrid amb una certa incidència a Catalunya. Respecte a Xirau, es formarà en el nou món, especialment universitari, d'una generació oberta culturalment a Europa.

Es tracta, de fet, de dos individus que exemplifiquen, en bona part, els dos principals intents de reforma educativa que va viure Catalunya entre 1907 i 1938, és a dir, els períodes de la Diputació de Barcelona-Mancomunitat de Catalunya (1907-1923) i de la Generalitat de Catalunya o període republicà (1931-1938).

Ens fixem, per tant, en dos personatges de generacions distintes, portaveus de dues èpoques amb pressupòsits politicoeducatius diferenciats, amb posicions confrontades quant a la relació Catalunya-Espanya, que, malgrat tot, són representatius de dues reformes, que amb l'intermedi de la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), presenten punts en comú.

Aquesta comunicació intenta explicar, a través de Galí i Xirau, aquests dos mons diferenciats i complementaris, pensant, però, amb el contrapunt del que van representar, en dos moments determinats, Eugeni d'Ors i Joan Bardina.

Paraules clau: Alexandre Galí, Joaquim Xirau, Història pedagogia Catalunya, Projectes pedagògics, Mancomunitat de Catalunya, Generalitat de Catalunya

Resumen

Cuando nacieron Alexandre Galí (Camprodon 1886) y Joaquim Xirau (Figueres 1895), la enseñanza en Cataluña tenía un bajo nivel pedagógico con escasa incidencia social. Esta situación contrastaba con el espíritu del país de integrarse a una nueva realidad que se abría camino en Europa.

No debe extrañarnos, pues, que Galí una persona perteneciente a un núcleo familiar abierto a las nuevas corrientes culturales, llegara a ser un auténtico autodidacta. Por otro lado, la crisis del noventa y ocho acabará incidiendo en una modernización de la enseñanza, básicamente en Madrid, con una cierta incidencia en Cataluña. Por lo

que se refiere a Xirau se formará en un nuevo mundo, especialmente universitario, de una generación abierta culturalmente a Europa.

Se trata de dos individuos que, en buena parte, ejemplarizan los dos principales intentos de reforma educativa que vivió Cataluña entre 1907 y 1939, es decir, los períodos de la Diputación de Barcelona- Mancomunitat de Catalunya (1907-1923) y de la Generalitat de Cataluña o período republicano (1931-1938).

Nos fijamos, por tanto, en dos personajes de generaciones distintas, portavoces de dos épocas con presupuestos político-educativos diferenciados, con posiciones confrontadas por lo que refiere a la relación Cataluña-España, que, a pesar de todo, son representativos de dos reformas que con el intermedio de la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), presentan puntos en común.

Esta comunicación intenta, también, explicar, a través de dos mundos diferenciados y complementarios, lo que representaron en dos momentos determinados, Eugeni d'Ors y Joan Bardina.

Palabras clave: Alexandre Galí, Joaquim Xirau, Historia pedagogia Cataluña, Proyectos pedagógicos, Mancomunitat de Cataluña, Gobierno de Cataluña

Abstract

When Alexandre Galí (Camprodon 1886) and Joaquim Xirau (Figueres 1895) were born, education in Catalonia was at a low level and had little social impact. This contrasted with the fact that Catalonia was starting to open up, in mind and spirit, to connect with Europe.

In this context, it should be no surprise that Galí, being from a family that was open to new cultural currents, became a perfect self-made man. Xirau, on the other hand, would be educated in a new world. The crisis of 1988 would have a certain impact on the modernization of education, basically in Madrid, but with some influence in Catalonia as well, especially at university, with a generation that was opening up culturally to Europe.

In fact, these two individuals exemplify, to a large extent, the two major educational reform efforts that occurred in Catalonia from 1907 to 1938: the first one during the Diputació de Barcelona. Mancomunitat de Catalunya period of 1907–1923, and the second between 1931 and 1938, during the Republican period.

Although from different generations, and acting as spokesmen for periods with different political and educational assumptions, and with differing positions regarding the relationship between Catalonia and Spain, they are nevertheless representative of two reforms that, despite the Primo de Rivera dictatorship (1923-1930) between them, have much in common.

This paper tries to explain, through Galí and Xirau, these two, different and complementary worlds, not unlike what Eugeni d'Ors and Joan Bardina represented at certain moments.

Key words: Alexandre Galí, Joaquim Xirau, Pedagogical history of Catalonia, Pedagogical projects, Mancomunitat of Catalonia, Government of Catalonia.

Mots preliminars

«El distanciament –per no dir enfrontament– entre els dos homes, dos homes que figuren entre els pocs que entre nosaltres han intentat teoritzar sobre l'educació, era, doncs, molt real i fins i tot molt aspre. Però passat més de mig segle, podem pensar més en allò que tenien en comú que en allò que els separava. (...) De manera que, amb la perspectiva que dóna el temps transcorregut, podem agermanar els dos mestres i mestres de mestres en una mateixa admiració i respecte.»¹

És a partir d'aquesta reflexió que he intentat endinsar-me en aquesta problemàtica, val a dir que amb limitacions d'espai i temps. Només es tracta d'una primera aproximació a un tema que mereix una consideració i un estudi més amplis.

No pretenc analitzar a fons les figures d'un cap de brot de la pedagogia catalana, ni d'un dels pocs filòsofs catalans de talla internacional. La comunicació es limita, sobretot, a contraposar el pensament pedagògic i politicopedagògic d'Alexandre Galí i de Joaquim Xirau en relació amb les polítiques educatives de la Diputació de Barcelona i de la Mancomunitat, en el període 1907-1923, i les de la Generalitat republicana, sobretot els anys 1931-1936, polítiques en les quals ambdós educadors van ser determinants.

Galí va néixer el 1886, el mateix any que el rei Alfons XIII². Tot i que s'ha de considerar un autodidacte, fins als 14 anys va rebre lliçons del seu oncle Bartomeu Galí i de Pompeu Fabra, cunyat d'aquest. Als 23 anys es va matricular a l'Escola de Mestres de Joan Bardina, considerada per Galí la primera escola activa de Catalunya.³

No incideixo en la biografia de Galí perquè és de sobres coneguda. El nostre interès envers el pedagog de Camprodon s'inicia a partir de 1915, quan és cridat per Prat de la Riba. Tot i que Galí passà a dependre de les institucions que Prat dirigia, ho féu com a administratiu. Aquest mateix any, però, passà a dirigir l'Escola d'Estiu en substitució d'Eladi Homs.

1. Miquel SIGUAN I SOLER (1986), pàg. LI-LII.

2. Aquest mateix any va néixer Eladi Homs, i fou també l'any de naixement del futur rei, la qual cosa significava que s'estalviarien de fer el servei militar.

3. Després d'una conversa, Bardina li va proposar que fes de professor de gramàtica i literatura castellanès, proposta que Galí acceptà, i a partir d'aquell moment s'incorporà al món de l'ensenyament.

El figuerenc Joaquim Xirau estudià el batxillerat a la seva ciutat natal, Dret i Filosofia a Barcelona i es doctorà a Madrid, al costat d'Ortega i Gasset. Va fer de professor a l'institut de batxillerat de Vigo i de catedràtic a la Universitat de Saragossa, fins que va arribar a la Universitat de Barcelona, el 1930, on fundà el Seminari de Pedagogia i jugà un paper politicoeducatiu decisiu en l'època de la Segona República espanyola.⁴

Aquest treball es concreta a comparar l'ideari d'aquests dos personatges en relació amb una sèrie de propostes pedagògiques que es discutiren des de principis del segle xx i que s'intentaren portar a la pràctica, parcialment primer, entre 1907 i 1923, i totalment en el període 1931-1938, durant l'etapa republicana. Heus aquí les propostes:

- La renovació pedagògica.
- La formació del mestre.
- El laïcisme escolar.
- La coeducació.
- L'escola única-unificada.
- La relació Catalunya-Espanya.

La renovació pedagògica

No discutirem la definició d'aquest concepte, que respon a un moment determinat i que proposa un canvi de soca-rel de l'escola, sense contemplar un canvi polític radical.⁵

Galí subscrivia els dos principis essencials de Rousseau «respecteu l'infant, estudeu l'infant», però es mostrava molt crític envers l'idealisme del moviment de l'Escola Nova, i arribava, en algun cas, a considerar els seus principis com a dogmes. Qüestionava, a més, l'excessiu interès sobre l'anàlisi teòrica i la poca preocupació envers l'activitat pràctica, veritable educadora de l'escola.⁶ Partint, en moltes

4. Respecte a les activitats de Joaquim Xirau fins al 1938, podeu veure, per a un retrat esquemàtic, Conrad VILANOÚ (2003). Per al que ens ocupa, pàg. 149-153 i Jordi SALES I CODERCH (1996), pàg. 23.

5. Podeu veure, sobre això, Francesc IMBERNON (1995), Temps d'Educació, núm. 14, pàg. 171.

6. Resulten significatives les crítiques de Galí als prohoms de l'Institut Rousseau

ocasions d'antinòmies i de comparacions i contraposicions entre conceptes, com és ara, per exemple, activitat-llibertat, educació-llibertat, llibertat-no llibertat, plantejava les limitacions de l'escola activa.⁷ Proposava també un nou model sobre **l'home nou**: «La dependència del fet pedagògic, que la pedagogia oblida massa sovint, no el desatén mai l'instint de la vida. Cap home del món, en el seu seny normal, no deixarà mai de tenir en compte, per exemple, que el respecte a l'infant vol dir en última instància respecte a l'home: respecte a l'home futur que hi ha en l'infant, respecte a la col·lectivitat humana de la qual l'infant forma part i respecte a les altes lleis del desenrotllament humà del qual el desenrotllament de l'infant és una premissa. L'infant interessa per l'home nou que sortirà d'ell, o millor dit, per la renovació que pot portar a l'home vell un cop sigui empeltat, segurs que fora de la soca humana, amb tota la seva vellor i àdhuc els seus defectes, no té existència possible.»⁸ I: «Quan Claparède, molt suaument, preguntà: “Bé, molt bé. Els infants treballen sols, mesuren, observen, interroguen, dibuixen, aprenen lliurement, en una paraula, però digueu-me una cosa: Qui és que elegeix els temes?” L'interrogant que posava Claparède en aquella vetllada, per a nosaltres memorabilíssima, encara està per contestar.»⁹

La visió de Xirau, en aquest aspecte, no difereix en essència de la de Galí. Parteix, també, de la base de les consideracions rousseauianes, de la individualitat de l'infant, però és escèptic respecte a una autoeducació portada a l'extrem. Es troba a la línia de la major part d'educadors adscrits a l'Escola Nova pel que fa a l'actitud que ha de prendre l'educador en el marc del procés d'aprenentatge, i veu, a més, l'home nou des d'una altra perspectiva.

«No és la funció de l'escola deixar en llibertat, sinó donar i imposar la llibertat mitjançant la lliure elecció de la pròpia llei individual. Com Déu davant del Cosmos, el veritable mestre davant del deixeble deixa que faci el que vulgui, però sap en tot moment allò que farà. Cal

de Ginebra, sobretot a Claparède: Alexandre GALÍ i COLL (1931) (3), pàg. 146 i (1932), pàg. 50.

7. Consulteu: Alexandre GALÍ (1931) (2), pàg. 59-95.

8. Alexandre GALÍ (1984), pàg. 13-14.

9. Alexandre GALÍ (1931) (2), pàg. 60

suprimir tota coacció, però és precis crear la llei immutable d'una voluntat segura i ferma, que precisament per ser-ho estigui sempre segura de si mateixa i no vacil·li mai en allò que és essencial. Només així és possible que l'animal inicial es converteixi en un veritable home.»¹⁰

«Pero la educación no puede operar con educandos iguales (...) porque no existen. Sólo es posible pensar en personas determinadas, absolutamente individuales y concretas, en su realidad personal y en situación vital y peculiar ante el universo que las rodea. En la realidad educadora sólo se dan casos particulares.»¹¹

La formació del mestre

Tot i lleugeres variacions pel que fa a algun detall, tant Galí com Xirau eren partidaris d'una formació àmplia de tots els ensenyants, ja des de la mestra de pàrvuls. Tot i que la concepció de la formació dels educadors dels diferents graus presentava matisos, Alexandre Galí, d'acord amb la seva trajectòria professional, era ben taxatiu: «No hi haurà diferència de categoria en tota la gamma de professors, des de la mestra de pàrvuls al professor d'universitat. Perquè hi pugui haver aquesta equiparació la formació del magisteri ha d'ésser universitària; (...). Doncs, per què la formació del mestre ha d'ésser universitària? Per assolir aquell suprem desinteressament que sol donar la formació humanística i, més que tot, la filosofia? Ja és temptador això (...) en bona filosofia és indubtable que a tot arreu i en tota cosa on l'esperit s'apliqui amb intenció filosòfica, es fa filosofia, sobretot filosofia de la que el mestre necessita, que no és filosofia de coneixement sinó filosofia d'alliberament. (...) Formació universitària del mestre, sí, mentre no es negligeixi la formació professional. (...) Relació amb els professors universitaris, tota la humana i científica que es mereixen per llurs treballs i per llurs estudis i per llur dignitat i honorabilitat, i amb una reciprocitat almenys també d'humana justícia. N'hi ha prou de la dignitat professional de cadascú servada amb igual gelosia.»¹²

10. Joaquim XIRAU. (1932), pàg. 33

11. Joaquim XIRAU. (1969), pàg. 139.

12. Alexandre GALÍ (1931) (2), pàg. 96-98.

Al marge de la seva trajectòria a l'Escola Normal experimental republicana, la concepció de Xirau sobre la formació universitària dels mestres s'evidencia en els fragments que exposo a continuació: «Sólo puede llegar a la más alta jerarquía del magisterio quien sea capaz de vincular su actividad específica a los amplios problemas que ella suscita mediante la clara visión del sentido de la educación como factor esencial de la existencia humana en la totalidad de su desarrollo. En su virtud aparecería el hecho específico de la educación escolar como una etapa y un aspecto de un proceso profundo y esencial de la vida y el sentido humanos. (...) Sólo mediante estas previas aclaraciones es posible seguir hablando de un contacto íntimo entre la escuela y la universidad. Que la Universidad recobre y mantenga la dignidad de la escuela que con tanta frecuencia tiende a perder, y que en la escuela penetre y aliente el alma auténtica de la universidad.»¹³

D'altra banda, no hi havia contradiccions entre els seus plantejaments teòrics —una certa unitat des del jardí d'infants a la universitat— i la política del Seminari de Pedagogia, com molt bé expressava Anna Rubiés:

«En el Seminario hallamos facilidades de toda clase, espléndida Biblioteca, conferencias y cursillos, sus profesores, su mismo director Dr. Xirau, siempre dispuesto a complacernos, a orientarnos. Así, los maestros estamos de enhorabuena; si la Universidad nos rechazaba siempre por considerar insignificante nuestra tarea y por existir un mundo de distancia entre ambas, ahora nos abre las puertas de par en par. La Universidad llega a la escuela popular y se incorpora a la oscura e ininterrumpida tarea cotidiana.»¹⁴

Els tres aspectes que estudiem a continuació són probablement els que determinaren les diferències entre les polítiques educatives dels períodes 1907-1923 i 1931-1936, com queda molt ben reflectit en el paràgraf que exposem tot seguit:

«Les duríssimes crítiques que adreça Galí a Xirau (...), malgrat el fons real en què es basa, palesen com el disseny de la política educativa que impulsà Xirau durant la Generalitat republicana s'encaminava a objectius ben diferents dels que menaren els polítics de la Lliga i el mateix Galí. Mentre que ambdues polítiques són coincidents en en-

13. Joaquim XIRAU. (1935), pàg. 245

14. Anna RUBIÉS MONJONELL (1938), pàg. 9.

tendre la catalanitat cultural i la llengua com un dels principals sentiments d'identitat col·lectiva, la política dels republicans establia dos altres pilars fonamentals: la democràcia i el laïcisme.»¹⁵

El laïcisme escolar

La religiositat de Galí condicionava la seva posició envers el laïcisme

escolar. Atès que durant el període republicà, tot i la seva important participació en l'escola pública, no hi ocupava llocs de direcció, la seva actitud resultava més fàcil. La seva política, en aquest sentit, quedà reflectida en la religiositat de l'Escola Blanquerna, en la línia del que seria el Vaticà II.¹⁶

El problema s'agreuja durant la Guerra, ja que Puig i Elias volia incorporar el Blanquerna al CENU. L'amistat de Galí amb Ventura Gassol facilità una solució. La Generalitat s'apropià del Blanquerna, que esdevingué escola d'assaig, sota la direcció d'Alexandre Galí.¹⁷

L'idealisme de Xirau, en el marc d'una escola lliure, queda palès en aquests paràgrafs:

«Cal sotmetre les sensacions als fils subtils de les idees. I sorgiran línies lluminoses i incandescent. Són els fils lluminosos de l'esperit que estructuren la realitat i li donen orientació i sentit i valor. Des d'aquest punt de vista i des d'aquesta funció, es veurà clarament que l'escola no dogmàtica –la veritable escola lliure– no nega sinó que afirma una vegada més la naturalesa específicament humana mitjançant el respecte de la consciència lliure, que és el regne inviolable de l'esperit.»¹⁸

Xirau, d'acord amb el govern de la República espanyola, adoptà una actitud que, sense trencar amb els valors tradicionals, ens mostra el camí de la separació Església-Estat.

«Ara bé, tot i que Xirau vol preservar els valors del cristianisme, no és menys veritat que desitja fer-los independents, la moralitat ha d'estar al marge de la religió, que mai pot ser imposició. Gràcies a aquest plantejament, Xirau defensa el laïcisme escolar –entès a la manera d'una

15. Josep GONZÁLEZ-AGAPITO (1996), pàg. 46.

16. Josep MASABEU TIerno (1989), pàg. 127-132.

17. Josep MASABEU TIerno (1989), pàg. 249-261.

18. Joaquim XIRAU (1932), pàg. 34

neutralitat que s'adiu amb la separació de l'Església i l'Estat— com a condició de possibilitat de la llibertat humana que, al marge de qual-sevol dogmatisme, resta oberta a la transcendència religiosa.»¹⁹

La coeducació

Com a l'Escola Montessori, a Blanquerna els nois i noies anaven junts fins als 11 anys. A partir d'aquesta edat hi havia una secció separada de noies, l'Acadèmia Elisenda. Les noies que feien el batxillerat, al tercer o quart curs es tornaven a incorporar a les classes mixtes. El període de la Guerra s'implantà totalment la coeducació²⁰, atès que l'Escola, com hem vist, passà a dependre de la Generalitat. D'acord amb la tradició, Galí creia que hi havia d'haver una certa diferenciació en l'educació dels nois i les noies.

«Galí pensa que el problema que es produeix i que porta a separar els nois de les noies —en aquests tres o quatre cursos que estaven separats— no és un problema d'ordre moral o religiós, sinó que és la necessitat de donar a les noies una formació específica per al seu paper de mares de família i mestresses de casa.»²¹

Quant a Xirau, tot i que no hi ha gaires referències sobre aquest punt, la seva trajectòria professional es va moure en l'ensenyament públic secundari i superior, on la coeducació fou, en general, efectiva. D'altra banda, no podem oblidar que durant el període 1931-1936 la coeducació a l'ensenyament primari fou, per al govern del bienni progressista, una preocupació a mitjà termini.

L'escola única-unificada

Tenint en compte la complexitat i ambigüitat del concepte, el plantejament de Galí sobre aquesta qüestió es correspon amb la seva concepció pedagògica, és a dir, d'acord en bona part amb l'organicitat²² i crític envers la unitat, com podeu veure a continuació:

19. Conrad VILANOÚ (2001), pàg. 19.

20. Jordi MONÉS (1987), pàg. 36-45.

21. Josep MASABEU I TIerno (1989), pàg. 40.

22. Alexandre GALÍ (1923), pàg. 37.

«Nosaltres ens arrisquem a afirmar que entre les raons que expliquen el concepte d'escola única, totes elles apriorístiques, no n'hi ha cap de pròpiament pedagògica i, per tant, aquest concepte, la justícia del qual no discutim, fuig del camp que s'escau d'una manera pròpia a la pedagogia. La pedagogia, com el Bon Pastor, no pot saber més que d'escola diversa i educands diversos.

»Essent sincers, però, hauríem de reconèixer que aquest estat de confusió no l'ha dut precisament el sociòleg, o el polític, o el filòsof, sinó el mateix pedagog. (...)

»Els pedagogs de l'escola única ja els coneixen, els elements diferenciadors que comporta la pedagogia, i aleshores, ells, tan amants del rigor dialèctic, pensen una escola única de tan poca consistència com una escola única diferenciada. Però aquest pensament marginal de la diferenciació el tenen ells. El comú de la gent, amb més lògica o potser més sentit comú que els pedagogs, pensa, com és natural, en una escola única, única.»²³

Quant a Xirau, fa la impressió que no polemitza sobre l'escola única, tal com aquest moviment es va entendre al nostre país, la qual cosa no lliga massa amb el seu ideari educatiu. No es va trobar gaire còmode, a més, amb la política dels anys de guerra. No hi ha gaires textos on aparegui l'escola única. Heus aquí un d'ells. Fa referència a una escola que no separa els nens catalans i castellans:

«Cal una escola única i no és difícil d'obtenir-la amb una mica de bona voluntat. Serà suficient aplicar a la resta de Catalunya un règim com el del Patronat Escolar de Barcelona, fent de tot Catalunya un patronat únic a base del consell de Cultura de la Generalitat, un Patronat eminentment tècnic, és a dir, format per homes que en l'Escola no vegin res més que l'Escola.»²⁴

Les relacions Catalunya-Espanya

En aquest punt és on potser les diferències politicoescolars entre Galí i Xirau són més evidents.²⁵ Galí diferenciava la relació de Catalunya amb la INLE d'abans i durant la República. Les crítiques refe-

23. Alexandre GALÍ (1931) (2), pàg. 91-93.

24. Josep SIGUAN I SOLER (1986), pàg. L, citant Hoja del Lunes, 1932.

25. És possible que hi hagués raons personals, Galí havia deixat d'ocupar llocs de direcció, tot i que continuà ocupant càrrecs prou importants.

rides a aquest darrer període se centraven en el fet de la creixent influència de la política de Madrid en el govern de Catalunya, primer respecte a l'Estatut i, en segon lloc, a l'hora de la creació dels consells regionals de Primer i Segon Ensenyament.

Els recels de Galí envers els contactes amb la INLE, no feien referència a la concepció pedagògica d'aquesta institució, sinó al fet que la política escolar republicana podia trencar el nou model català que s'havia anat forjant des de principis del segle XX.²⁶

Altrament, pel que fa a l'ensenyament, i a mesura que avançava la República, van aparèixer crítiques a la política educativa de la Generalitat, sobretot en el Congrés de la Protectora, l'abril de 1936²⁷, i fins i tot dintre dels seus propis rengles.

Pel que fa a Xirau, no vull entrar en la influència de l'institucionisme a Catalunya, que ja té una àmplia bibliografia²⁸, ni amb les seves relacions amb la INLE i la cultura castellana, com ell mateix ens explica.²⁹ Un dels alumnes que millor expressa aquesta relació de Xirau i el govern de Catalunya amb el govern de la República fou Jordi Maragall, pare de Pasqual Maragall.

«Si Joaquim Xirau (...) era admirador de Don Francisco i amic de M. Bartolomé Cossío, se sentia a més deixeble d'Ortega y Gasset. (...) Antoni Trias i Pujol, un dels membres catalans nomenats pel Govern de la República, havia estat catedràtic a Salamanca i estava lligat (...) amb don Miguel de Unamuno i mantenia unes bones relacions personals amb Negrín i el seu grup. (...) Els elements directius de la Universitat, al Patronat o a la Junta Universitària, no sols acceptaven una presència de la cultura castellana a la Universitat, sinó que haurien quedat decebuts si no s'hagués produït.»³⁰

La radicalització que es produeix durant el bienni radicalcedista també es va manifestar en alguns alumnes de Xirau, que poc abans de la Guerra començaven a qüestionar el seu mestre.

«Des de la seva posició estel·lar de l'any 1934, (...) la situació de Xirau comença a ser desbordada pels estudiants més joves. Contra les

26. Jordi MONÉS (2011), pàg. 123. A partir de: Alexandre GALÍ (1983), pàg. 12-13.

27. I CONGRÉS DE L'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA (1936), pàg. 8-9.

28. Vegeu sobretot Buenaventura DELGADO (1996) i (2000).

29. Especialment Joaquim XIRAU i PALAU (1969).

30. Jordi MARAGALL (1969), pàg. 26-27.

seves consignes i la seva reglamentació, els estudiants de filosofia més joves refusen l'afiliació a la FUDE que preconitzaven els xirauistes³¹ més estrictes (Salvador Espriu, Amàlia Tineo i Bartomeu Rosselló Porcel) i s'integren a la FNEC. (...) A l'exili es mou entre els cercles republicans espanyols i la vida filosòfica mexicana i no entre els cercles catalans com ho feren Serra Hunter i els homes de Quaderns de l'Exili. També nosaltres, deixebles del doctor Xirau, ens havíem anat distanciant d'ell, sobretot a partir del Desastre Nacional, que va ser, entre altres coses, l'ensulsiament complet de totes les seves generoses il·lusions en una Espanya fraternal, lliure i avançada que només existia en la seva noble fantasia de somiador (...)»³²

Permeteu-me un record personal. La meva família ha tingut una relació molt estreta amb Amàlia Tineo i Lola Solà, companyes i amigues de Salvador Espriu i del malaurat Rosselló-Pòrcel. No és estrany, doncs, que jo hagués assistit a casa de l'Amàlia a una de les primeres lectures de *La primera història d'Ester*, i a casa del meu germà Joan, a la primera lectura de *La pell de brau*. El record de la figura del poeta, assegut en una butaca del menjador de casa del meu germà, em va deixar un impacte inesborrable.

Aquesta lectura va ser una mica feixuga per a mi. Quan vaig veure la representació de l'obra, dirigida per Ricard Salvat, la vaig entendre millor. D'aquell dia em ve a la memòria, especialment, la xerrada que va fer Salvador Espriu, abans d'iniciar la lectura de *La pell de brau*. De les seves paraules em van quedar dues qüestions: el panegíric que Espriu va fer de Manuel Azaña,³³ que segons ell va establir ponts de diàleg amb Catalunya, i la posició comprensiva de la seva generació enfront d'un possible encaix Catalunya-Espanya.

Ara comença a parlar-se, almenys per part d'alguns, del problema espanyol i no pas del problema català. L'actitud a favor del diàleg que van adoptar molts dels deixebles de Joaquim Xirau es basava primordialment en l'acceptació d'aquests ponts de diàleg, tot i que mai no han quedat gaire clares les contrapartides.

31. El mots *xirauista* i *òrsida* s'utilitzaven a *Quaderns de l'Exili* en un sentit pejoratiu.

32. Jordi SALES I CODERCH (1996), pàg. 23-24

33. És quasi segur que Salvador Espriu, com la majoria de nosaltres, desconeixia, en aquell moment, l'actitud que Manuel Azaña va adoptar durant la Guerra envers l'autonomia de Catalunya.

Abans de tancar aquest treball, voldria no oblidar una de les grans aportacions que va fer Xirau en relació amb el vincle entre l'amor i la pedagogia:

«La figura del maestro, su relación con lo que enseña, debe tener su forma propia. (...) El maestro da el contenido como algo ya formado por su propia relación estimativa con él. Y los alumnos lo verán, en un primer momento, a través de esa forma, porque sólo a través de la elaboración del maestro el contenido alcanza su configuración, su valor y su transparencia. Pero esa forma en la que el maestro entrega su materia de estudio tiene como función afinar y agudizar la sensibilidad de los alumnos de manera que ellos puedan elaborarla a su propia manera. O dicho de otro modo, lo más importante que transmite el maestro enamorado no es aquello que enseña, sino el amor mismo por la materia que enseña (...).»³⁴

Aquest vincle també es manifesta en el cas d'Alexandre Galí:

«La solució de l'escola activa, l'escola en la qual s'han de conciliar i salvar l'activitat veritable i la llibertat, podrà ésser molt ajudada per la tècnica, però necessita uns altres ingredients més humans, més generals, per realitzar-se plenament. La fórmula d'aquests ingredients és molt vella i molt vulgar. (...) Pot cristal·litzar, al nostre entendre, de dues maners diferents subsidiàries l'una de l'altra: l'amor a l'infant i l'amor a l'ofici o a la que Eugeni d'Ors en deia feina ben feta, fills exclusius tots dos d'amors d'una àmplia i generosa concepció del món i de la vida (...)»³⁵

Reflexions finals

És evident que, tot i l'extensa bibliografia sobre el període àlgid de la nostra història educativa (1900-1938), se'ns presenten encara alguns interrogants. En recordem alguns, a tall d'exemple:

- Quines van ser les relacions personals i/o de projecte educatiu entre Galí i Joan Bardina i entre Galí i Eladi Homs?
- Al marge de la Dictadura de Primo de Rivera, quins són, en conjunt, els motius que expliquen les diferències sociopolítiques que

34. Jorge LARROSA (1996), pàg. 107

35. Alexandre GALÍ (1931) (1), pàg. 95.

es produïren a Catalunya entre el final de la Primera Guerra Mundial i l'adveniment de la República?

- Les comparacions entre l'estètica orsiana i l'ètica xirauiana, són generalitzables? Quin va ser l'abast del neonoucentisme durant la República?
- El mite del mestre republicà, defensable des de l'angle qualitatiu, quina importància va assolir des de l'òptica quantitativa?

Bibliografia citada

- Delgado, Buenaventura (1996). «Joaquim Xirau y el institucionismo». 35-55 pàg. A *Joaquim Xirau, filòsof i pedagog*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1996, 35-55.
- DELGADO, Buenaventura (2000). *La Institución Libre de Enseñanza en Cataluña*. Barcelona, Ariel, 172 pàg.
- GALÍ I COLL, Alexandre (1923). «L'escola unificada a Catalunya», *Butlletí dels Mestres*, gener 1923. L'autor parteix de: MANCOMUNITAT DE CATALUNYA. *L'obra a fer* (1914).
- GALÍ I COLL, Alexandre (1931) (1). «Els fonaments racionals de l'Escola activa». *Escola d'Estiu*, Resum de l'any 1930, 59-95. [Publicada més tard amb un text de Josefa Herrera de Galí. *Activitat i llibertat en educació*, Barcelona, Biblioteca Pedagògica, 1932, 67 pàg.
- GALÍ I COLL, Alexandre (1931) (2). *Per la llengua i per l'escola*. Barcelona, La Revista, 117 pàg.
- GALÍ I COLL, Alexandre (1931) (3). «Problemes de pedagogia funcional». *Butlletí dels Mestres*, 2a època, núm. 53.
- GALÍ I COLL, Alexandre (1932). «Problemes de pedagogia funcional». *Butlletí dels Mestres*, 2a època, núm. 61.
- GALÍ I COLL, Alexandre (1936) «Estralls del bilingüisme i el problema de la llengua materna als Congressos Internacionals», a I CONGRÉS DE L'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA. *Ressenyes i conclusions (...)*, 51 pàg.
- GALÍ I COLL, Alexandre (1983). *Història de les institucions i del moviment cultural de Catalunya. (1900-1936)*, volum II, *L'ensenyament primari*. Barcelona. Fundació Alexandre Galí, 299 pàg.

- GALÍ I COLL, Alexandre (1984). *La mesura objectiva del treball escolar*. Vic. Eumo Editorial/Diputació de Barcelona. LVIII + 278 pàg. [1a edició, 1928].
- GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (1996). «Joaquim Xirau, polític de l'educació». A *Joaquim Xirau, filòsof i pedagog*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1996, 45-62.
- IMBERNON, Francesc (1995). «La renovació pedagògica, un debat d'actualitat». *Temps d'Educació*, núm.14, 171-174.
- LARROSA, Jorge (1996). «Variaciones a partir de Amor y Pedagogía». A *Joaquim Xirau, filòsof i pedagog*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1996, 93-107.
- MARAGALL, Jordi (1969). *Balanç de la Universitat Autònoma*. Barcelona. Editorial Nova Terra, 48 pàg.
- MASABEU I TIerno, Josep (1989). *Alexandre Galí i la Mútua Escolar Blanquerna*. Barcelona. Associació Blanquerna, 316 pàg.
- MONÉS, Jordi (1984). «La Mútua Escolar Blanquerna», *L'Avenç*, núm. 76, 38-45.
- MONÉS, Jordi (2011). *La pedagogia catalana al segle xx. Els seus referents*. Pagès Editors, Institut d'Estudis Catalans, 543 pàg.
- RUBIÉS MONJONELL, Anna (1938). *Desde la escuela de párvulos. Lectura-escritura-global. Cuatro años de experiencias*. Barcelona. Bosch, Casa Editorial, 244 pàg.
- SALES I CODERCH, Jordi (1996). «Joaquim Xirau. Relació i pensament amb la cultura catalana». A *Joaquim Xirau, filòsof i pedagog*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1996, 21-27.
- SIGUAN I SOLER, Miquel, «Introducció i tria de textos», pàg., XXVII-LII. A XIRAU I PALAU, Joaquim (1986). *Pedagogia i vida*. Eumo Editorial / Diputació de Barcelona, 152 pàg.
- VILANOU, Conrad (2001). *Joaquim Xirau (1895-1946). Quan la filosofia esdevé pedagogia*. Fundació Universitat de Girona: Innovació i Formació, 62 pàg.
- VILANOU, Conrad (2003). «Joaquim Xirau. Deu fites en el pensament d'un filòsof-pedagog». A Josep MONTSERRAT MOLAS-Pompeu CASANOVAS (eds). *Pensament i filosofia a Catalunya II: 1924-1939*. INEHCA. Societat Catalana de Filosofia, 149-184.
- XIRAU I PALAU, Joaquim (1932). «El principi de la llibertat i la consciència moral». A *Escola d'Estiu*, 31-34.

- XIRAU I PALAU, Joaquim (1933). «L'amor i la percepció dels valors». *Psicologia i Pedagogia*, núm. 16, 269-341.
- XIRAU I PALAU, Joaquim (1935). «La formación universitaria del magisterio». *Revista de Pedagogía*, juny 1935, any XIV, núm. 162, 241-245. [Traducció al català, Joaquim XIRAU (1986), 147-152].
- XIRAU I PALAU, Joaquim (1969). *Manuel B. Cossío y la educación en España*. Barcelona, Ediciones Ariel SA, 266 pàg. (1a edició, Mèxic, 1945).
- XIRAU I PALAU, Joaquim (1995). *En el centenari del fundador de la Facultat de Pedagogia (1895-1946)*. Edició a cura de Josep Gotsens i Conrad Vilanou. Universitat de Barcelona, 45 pàg. + annex.
- Joaquim Xirau i Palau. Filòsof i pedagog* (1996). Universitat de Barcelona, 107 pàg.